

PRACE NAUKOWE

Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu

RESEARCH PAPERS

of Wrocław University of Economics

Nr 395

**Finanse i rachunkowość
na rzecz zrównoważonego rozwoju –
odpowiedzialność, etyka, stabilność finansowa
Tom 1. Finanse**

Redaktorzy naukowi
Grażyna Borys
Robert Kurek

Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
Wrocław 2015

Redakcja wydawnicza: Elżbieta Kozuchowska
Redakcja techniczna: Barbara Łopusiewicz
Korekta: Magdalena Kot
Łamanie: Małgorzata Czupryńska
Projekt okładki: Beata Dębska

Informacje o naborze artykułów i zasadach recenzowania
znajdują się na stronie internetowej Wydawnictwa
www.pracnaukowe.ue.wroc.pl
www.wydawnictwo.ue.wroc.pl

Publikacja udostępniona na licencji Creative Commons
Uznanie autorstwa-Użycie niekomercyjne-Bez utworów zależnych 3.0 Polska
(CC BY-NC-ND 3.0 PL)

© Copyright by Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu
Wrocław 2015

ISSN 1899-3192
e-ISSN 2392-0041

ISBN 978-83-7695-519-3

Wersja pierwotna: publikacja drukowana

Zamówienia na opublikowane prace należy składać na adres:
Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
ul. Komandorska 118/120
53-345 Wrocław
tel./fax 71 36 80 602; e-mail:econbook@ue.wroc.pl
www.ksiegarnia.ue.wroc.pl
Druk i oprawa: TOTEM

Spis treści

Wstęp	9
Joanna Antczak: Wpływ opłat środowiskowych na wyniki przedsiębiorstwa.....	11
Bartosz Bartniczak: Możliwości wykorzystania instrumentów zwrotnych w projektach z zakresu gospodarki odpadami.....	21
Sylwia Bożek, Beata Dubiel: Realizacja ryzyka nadzwyczajnego a kompensata jego skutków przez ubezpieczenie.....	30
Dorota Burzyńska: Zrównoważona gospodarka wodna na przykładzie metropolii paryskiej.....	42
Iwona Dorota Czechowska: Poszukiwanie rzetelności w kontekście kodeksów zawodowych na przykładzie sektora bankowego.....	53
Karolina Daszyńska-Żygadło, Bożena Ryszawska: Rola społecznej odpowiedzialności przedsiębiorstw w <i>sustainability transition</i>	62
Anna Dąbkowska: Udział kredytu bankowego w finansowaniu małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce i w Niemczech.....	73
Leszek Dziawgo, Danuta Dziawgo: Wybrane aspekty CSR na rynku finansowym. Wyniki badań na reprezentatywnej próbie polskiego społeczeństwa.....	84
Małgorzata Gorzalczyńska-Koczkodaj: Dysfunkcje systemu sprawozdawczości w jednostkach sektora finansów publicznych.....	94
Renata J. Jedlińska: Wpływ gospodarki wirtualnej na gospodarkę realną – wybrane zagadnienia.....	104
Szymon Kasprowski: Kontrola zasadności pobierania świadczeń w razie choroby i macierzyństwa w polskim systemie ubezpieczeń społecznych w latach 2005–2013.....	117
Lidia Kłos: Źródła finansowania ochrony środowiska w Polsce.....	129
Magdalena Kogut-Jaworska: Problem nadmiernego zadłużania się jednostek samorządu terytorialnego w Polsce wobec wyzwań rozwojowych w nowej perspektywie finansowej Unii Europejskiej 2014–2020.....	139
Jan Koleśnik: Postkryzysowe narzędzia analizy nadzorczej a poziom bezpieczeństwa europejskiego systemu bankowego.....	149
Bożena Kołosowska, Agnieszka Huterska: Wykupy obligacji korporacyjnych na rynku Catalyst w latach 2013–2014 – na przykładzie obligacji deweloperskich.....	158
Jolanta Korkosz-Gębska: Wspieranie i promocja innowacji ekologicznych na przykładzie województwa lubelskiego.....	168

Andrzej Koza: System kwotowy a zatrudnienie osób niepełnosprawnych w Czechach i w Polsce	178
Wojciech Krawiec: Inwestowanie zaangażowane społecznie jako forma realizacji koncepcji SRI	190
Danuta Król: Wybrane instrumenty wspierania rozwoju lokalnego	201
Barbara Kryk: EREŚ jako wyraz rangi środowiska naturalnego w statystyce publicznej	210
Robert Kurek: Bitcoin a ekonomiczne funkcje pieniądza	219
Elwira Leśna-Wierszółowicz: Istota nadzoru nad otwartymi funduszami emerytalnymi w Polsce	229
Irena Łącka: Problemy oceny efektywności podmiotów ekonomii społecznej	241
Ewa Mazur-Wierzbicka: Nakłady inwestycyjne w ochronie środowiska w Polsce	252
Jarosław Pawłowski: Ekorating telefonów komórkowych	263
Tomasz Potocki: Instytucjonalne uwarunkowania i mechanizmy podnoszenia świadomości finansowej	274
Adriana Przybyszewska: Zagrożenia i grupy ryzyka współczesnych mikrofinansów	286
Ewa Spigarska: Opłata za gospodarowanie odpadami jako dochód gminy....	297
Błażej Suproń: Wpływ elektronicznego systemu poboru opłat drogowych na inwestycje przedsiębiorstw na przykładzie województwa zachodniopomorskiego	307
Magdalena Swacha-Lech: Problem świadomości finansowej w kontekście gromadzenia oszczędności emerytalnych	317
Marta Szaja: Realizacja koncepcji zrównoważonego rozwoju a planowanie przestrzenne na szczeblu lokalnym	331
Marek W. Szewczyk: Przestrzenne zróżnicowanie rozwoju ekonomicznego powiatów województwa lubelskiego	342
Magdalena Ślebocka: Finansowy aspekt koncepcji rewitalizacji miast w świetle założeń do projektu ustawy o rewitalizacji	355
Aneta Tylman: Rewitalizacja jako kluczowy aspekt polityki finansowania i rozwoju zrównoważonego miast	364
Stanisław Wieteska: Emisja dwutlenku węgla przez pojazdy mechaniczne jako element zewnętrznych kosztów transportu drogowego w Polsce.....	372
Rafał Wilczyński: Znaczenie struktury właścicielskiej spółek publicznych dla rozwoju polskiego rynku kapitałowego w latach 2008–2012	386
Andrzej Wołoszyn, Romana Głowicka-Wołoszyn: Nierówności dochodowe gospodarstw domowych w Polsce w kontekście zrównoważonego rozwoju	396
Justyna Zabawa: Ekologiczne wyzwania współczesnej bankowości – przypadek grupy Deutsche Bank	408
Agnieszka Żołądkiewicz: Ekogospodarka w działalności banków jako przejaw koncepcji społecznej odpowiedzialności biznesu	418

Summaries

Joanna Antczak: Impact of environmental fees on company's financial results	11
Bartosz Bartniczak: The ability to use repayable instruments in projects relating to waste management.....	21
Sylvia Bożek, Beata Dubiel: Materialization of the exceptional risk vs. compensation of its effects by insurance.....	30
Dorota Burzyńska: Sustainable water management on the example of Paris Metropolis.....	42
Iwona Dorota Czechowska: The search for fairness in the context of professional codes on the example of the banking sector.....	53
Karolina Daszyński-Żygadlo, Bożena Ryszawska: The role of corporate social responsibility in <i>sustainability transition</i>	62
Anna Dąbkowska: The share of bank credit as sources of SMEs financing in Poland and in Germany	73
Leszek Dziawgo, Danuta Dziawgo: Selected aspects of CSR in the financial market – survey results on a representative sample of Polish society.....	84
Małgorzata Gorzalczyńska-Koczkodaj: Dysfunctions of the reporting system in public finance sector units	94
Renata J. Jedlińska: The effect of virtual economy on the real economy – selected issues.....	104
Szymon Kasprowski: The inspection of legitimate receiving of benefits in case of sickness and maternity in the Polish social insurance system in the years 2005–2013.....	117
Lidia Kłos: Sources of financing the environmental protection in Poland.....	129
Magdalena Kogut-Jaworska: Problems of excessive indebtedness of self-government units in Poland in the context of rising challenges for development in the European Union's financial perspective for 2014–2020.....	139
Jan Koleśnik: Post-crisis tools of the supervisory review process vs. the level of safety of the European banking system.....	149
Bożena Kołosowska, Agnieszka Huterska: Corporate bond redemption on the Catalyst market in the years 2013–2014 – the example of the property developers bonds	158
Jolanta Korkosz-Gębska: Supporting and promotion of eco-innovations based on The Lubelskie Voivodeship	168
Andrzej Koza: Quota scheme vs. employment of people with disabilities in The Czech Republic and Poland.....	178
Wojciech Krawiec: Impact investing as a form of the realization of SRI conception.....	190
Danuta Król: Some local development support tools	201

Barbara Kryk: EEEA as evidence for the importance of the natural environment in public statistics	210
Robert Kurek: Bitcoin vs. economic functions of money	219
Elwira Leśna-Wierszółowicz: The essence of supervision of open pension funds in Poland	229
Irena Łącka: Problems of effectiveness evaluation of social economy entities	241
Ewa Mazur-Wierzbicka: Investment outlays in the environmental protection in Poland	252
Jarosław Pawłowski: Eco rating of mobile phones	263
Tomasz Potocki: Institutional conditions and mechanisms which improve the level of financial capabilities	274
Adriana Przybyszewska: Hazards and risk groups of modern microfinance	286
Ewa Spigarska: Fee for waste management as an income of a commune	297
Błażej Suproń: Influence of electronic road toll collection system on business investments on the example of The West Pomeranian Voivodeship	307
Magdalena Swacha-Lech: The problem of financial awareness in the context of gathering of retirement savings	317
Marta Szaja: The realisation of sustainable development concept vs. local-level spatial planning	331
Marek W. Szewczyk: Spatial diversity of economic development of poviats of The Lubelskie Voivodeship	342
Magdalena Ślebocka: Financial aspect of the concept of urban renewal in the light of the objectives of the project of Revitalization Act	355
Aneta Tylman: Revitalization as the key aspect of the financing and urban sustainable development policy	364
Stanisław Wieteska: Carbon dioxide emissions by motor vehicles as part of the external costs of road transport in Poland	372
Rafał Wilczyński: Significance of public companies ownership structure for Polish capital market development in the years 2008–2012	386
Andrzej Wołoszyn, Romana Głowicka-Wołoszyn: Income inequality of Polish households in the context of sustainable development	396
Justyna Zabawa: Environmental challenges of contemporary banking – the case of Deutsche Bank Group	408
Agnieszka Żołądkiewicz: Ecomanagement in the activities of banks as a manifestation of the concept of corporate social responsibility	418

Andrzej Wołoszyn

AWF im. E. Piaseckiego w Poznaniu
e-mail: woloszyn@awf.poznan.pl

Romana Głowicka-Wołoszyn

Uniwersytet Przyrodniczy w Poznaniu
e-mail: roma@up.poznan.pl

NIERÓWNOŚCI DOCHODOWE GOSPODARSTW DOMOWYCH W POLSCE W KONTEKŚCIE ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU

INCOME INEQUALITY OF POLISH HOUSEHOLDS IN THE CONTEXT OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT

DOI: 10.15611/pn.2015.395.37

Streszczenie: Idea spójności społeczno-ekonomicznej wpisana jest w strategię zrównoważonego rozwoju Unii Europejskiej i jest jednym z priorytetów polityki krajowej. Wśród najważniejszych cech charakteryzujących ocenę spójności społeczno-ekonomicznej można wymienić m.in. nierównomierny rozkład dochodów, nierówności dochodowe, zagrożenie ubóstwem i wykluczeniem społecznym, które przekładają się na oceny warunków, poziomu i jakości życia. Celem artykułu była ocena nierówności dochodowych w polskich gospodarstwach domowych w układzie grup społeczno-ekonomicznych w latach 2005, 2010 i 2013. Dokonano oceny nierówności w obrębie analizowanych grup i między nimi. Podstawowym źródłem informacji dla przeprowadzonych badań były niepublikowane dane jednostkowe pochodzące z badań *Budżety gospodarstw domowych*, przeprowadzonych przez Główny Urząd Statystyczny w latach 2005, 2010 i 2013. Stwierdzono spadek nierówności dochodowych na podstawie wyznaczonych wartości indeksów Giniego, Theila oraz wskaźnika zróżnicowania kwintylowego, przy czym największy spadek odnotowano w grupach najbardziej zamożnych, tj. pracujących na własny rachunek i pracowników na stanowiskach nierobotniczych, a ponadto w grupie gospodarstw domowych rolników. Nastąpiło również zmniejszenie nierówności międzygrupowych.

Słowa kluczowe: nierówności dochodowe, współczynnik Giniego, współczynnik Theila, spójność ekonomiczno-społeczna.

Summary: The idea of socio-economic cohesion has become part of the strategies of sustainable development at both the EU and national level. Its most important aspects include income inequalities and risk of poverty and social exclusion, which readily translate into quality-of-life ratings. The aim of the paper was the evaluation of income inequalities of Polish households across socio-economic groups in 2005, 2010, and 2013, both between the

groups and within each one. The analysis was based on raw micro data from the Household Budget Surveys conducted by The Polish Central Statistical Office in 2005, 2010, and 2013. A reduction in income inequalities, as measured by Gini, Theil, and quintile share ratio indices was observed – most sizable among the most affluent groups of the self-employed and white collar workers, but also among farmer households. The level of inter-group inequalities fell noticeably as well.

Keywords: income inequality, Gini index, Theil index, socio-economic cohesion.

1. Wstęp

Idea zrównoważonego rozwoju, która jest jednym z najważniejszych wyzwań współczesnego świata, polega na zintegrowanym podejściu do rozwoju gospodarczego, ochrony środowiska i sprawiedliwości społecznej¹. Zintegrowany rozwój ma na celu ciągłą poprawę jakości życia współczesnych i przyszłych pokoleń, które efektywnie zarządzają zasobami, wykorzystują potencjał gospodarki, wdrażając innowacje ekologiczne i społeczne, zapewniają dobrobyt, ochronę środowiska oraz spójność społeczną [Zrównoważony rozwój w Unii Europejskiej..., s. 2]. Koncepcja ta jest głównym celem polityki realizowanej przez Unię Europejską. Podstawowym dokumentem określającym sposoby realizacji idei i możliwości sprostania jej wyzwaniom jest Strategia Zrównoważonego Rozwoju UE z 2006 r.² W Polsce koncepcja zrównoważonego rozwoju została uznana za zasadę konstytucyjną [Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r., art. 5], a jej pojęcie wprowadzono do artykułów wielu aktów prawnych³. Artykuł 2 ustawy o zasadach prowadzenia polityki rozwoju z dnia 6 grudnia 2006 r. określa politykę rozwoju kraju jako „zespół wzajemnie powiązanych działań podejmowanych i realizowanych w celu zapewnienia trwałego i zrównoważonego rozwoju kraju, spójności społeczno-gospodarczej, regionalnej i przestrzennej, podnoszenia konkurencyjności gospodarki oraz tworzenia nowych miejsc pracy w skali krajowej, regionalnej lub lokalnej”.

Idea spójności społeczno-ekonomicznej wpisana jest zatem w strategię zrównoważonego rozwoju Unii Europejskiej i jest jednym z priorytetów polityki krajowej.

¹ Pojęcie zrównoważonego rozwoju zostało zdefiniowane przez powstałą w 1983 r. Światową Komisję G. Brundtland do spraw Środowiska i Rozwoju i określa „zrównoważony rozwój jako taki, w którym potrzeby obecnego pokolenia mogą być zaspokajane bez pozbawiania możliwości zaspokojenia potrzeb przyszłych pokoleń”. Komisja przyczyniła się do zwołania w 1992 r. w Rio de Janeiro drugiego Szczytu Ziemi, na którym uchwalono m.in. Agendę 21 [*Wskaźniki zrównoważonego rozwoju Polski 2011*, s. 5].

² Cele realizowanej przez UE koncepcji zrównoważonego rozwoju zawarte zostały także w innych dokumentach, m.in. strategia Europa 2020.

³ M.in. ustawa Prawo ochrony środowiska z 27 kwietnia 2001 r., ustawa z 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym, ustawa z 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju.

Spójność społeczno-ekonomiczna jest zagadnieniem złożonym i może być rozpatrywana w różnych wymiarach funkcjonowania społeczeństwa [Leszczyńska 2013, s. 135]. Wśród najważniejszych wymiarów charakteryzujących ocenę spójności społeczno-ekonomicznej można wymienić m.in. nierównomierny rozkład dochodów, nierówności dochodowe, zagrożenie ubóstwem i wykluczeniem społecznym, które przekładają się na oceny warunków, poziomu i jakości życia. Jak zauważa M. Leszczyńska [2013, s. 135], bez poprawy jakości życia gospodarstw domowych nie można mówić o realizacji idei spójności społeczno-ekonomicznej.

Kluczowe znaczenie dla zachowania spójności społeczno-ekonomicznej ma ograniczenie nierówności dochodowych. Konsekwencją narastających i nadmiernych nierówności dochodowych może być nierównomierny rozwój różnych grup społeczno-ekonomicznych, czyli znacząca poprawa jakości życia tylko w wybranych grupach czy przekrojach społeczeństwa, a pogorszenie w innych, co w efekcie może prowadzić do rozerwania spójności tkanki społecznej, narastania niepokojów społecznych, agresji, działań przestępczych, nadużywania uprzywilejowanej pozycji bogatych [Urban 2012, s. 60]. W kontekście zrównoważonego rozwoju i realizacji polityki spójności w przypadku nierówności dochodowych w przekroju grup społeczno-ekonomicznych nie można mówić o prostych procesach konwergencji, jak np. w przypadku nierówności regionalnych, gdyż dysproporcje w kapitale społecznym pomiędzy takimi grupami, jak pracownicy na stanowiskach nierobotniczych i robotniczych, są społecznie akceptowalne i sprawiedliwe. W takim przypadku realizacja polityki spójności powinna raczej dotyczyć kontroli wzrostu nierówności. Jedną z koncepcji ograniczania nierówności dochodowych jest idea stwarzania warunków równych szans, czyli wyrównywania wpływu na sytuację materialną jednostek czynników niezależnych od ich preferencji czy predyspozycji, takich jak np. dostęp do edukacji [Bartak 2014, s. 224–226].

Powszechnie przyjmowanym miernikiem oceny spójności społeczno-ekonomicznej jest również wskaźnik zagrożenia ubóstwem. Głównym czynnikiem wykluczenia społecznego w jego wymiarze materialnym⁴ i zagrożenia ubóstwem są niekorzystne warunki materialne, m.in. niewystarczające dochody gospodarstw domowych.

Celem artykułu była ocena nierówności dochodowych w polskich gospodarstwach domowych w układzie grup społeczno-ekonomicznych w wybranych latach po wstąpieniu Polski do UE. Wykorzystany wskaźnik nierówności Theila umożliwił ocenę nierówności w obrębie analizowanych grup i między nimi. Ponadto dokonano oceny zagrożenia gospodarstw domowych ubóstwem.

⁴ Wykluczenie społeczne to sytuacja uniemożliwiająca lub znacznie utrudniająca jednostce lub grupie zgodne z prawem pełnienie ról społecznych, korzystanie z dóbr publicznych i infrastruktury społecznej, gromadzenie zasobów i zdobywanie dochodów w godny sposób [Narodowa Strategia Integracji Społecznej dla Polski 2003, s. 23].

2. Materiał i metody badań

Podstawowym źródłem informacji dla przeprowadzonych badań były dane jednostkowe (nieidentyfikowalne), pochodzące z badań *Budżety gospodarstw domowych (BBGD)*, przeprowadzonych przez Główny Urząd Statystyczny w latach 2005, 2010 i 2013. W 2005 r. uzyskano informacje z 34 767 gospodarstw domowych, w 2010 r. – z 37 412, a w 2013 r. – z 37 181 gospodarstw domowych. Struktura procentowa ogółu gospodarstw domowych ze względu na przynależność do grupy społeczno-ekonomicznej (determinowanej głównym źródłem ich dochodów) nie uległa w badanych latach znaczącym zmianom. Najbardziej liczną grupą gospodarstw domowych były gospodarstwa domowe pracowników na stanowiskach robotniczych, które w 2005 r. stanowiły 30% wszystkich badanych gospodarstw domowych, a udział ich w 2013 r. wzrósł o niecałe 2 p.p. Drugą liczną grupą były gospodarstwa domowe pracowników na stanowiskach nierobotniczych, które w 2005 r. stanowiły 21%, a w 2013 r. ponad 25% ogółu gospodarstw domowych. Gospodarstwa domowe emerytów we wszystkich analizowanych latach stanowiły około 19% gospodarstw domowych. Pozostałe grupy społeczno-ekonomiczne, tj. pracujących na własny rachunek, rolników i utrzymujących się z niezarobkowych źródeł, stanowiły w 2005 r. 7% gospodarstw domowych, a rencistów 9%, przy czym udział gospodarstw domowych rencistów i utrzymujących się z niezarobkowych źródeł utrzymania w 2013 r. zmalał odpowiednio o 4 i 2,5 p.p.

Po przystąpieniu Polski do struktur UE w 2004 r. nastąpiły znaczące zmiany w sytuacji finansowej gospodarstw domowych, na które wpływ miały m.in. dopłaty otrzymywane przez rolników w związku z użytkowaniem gospodarstw rolnych, emigracje zarobkowe związane z otwarciem nowych rynków pracy, ogólna poprawa sytuacji gospodarczej kraju mierzona wskaźnikiem PKB. Poprawę sytuacji dochodowej w ujęciu realnym polskie gospodarstwa domowe odnotowywały nieprzerwanie do 2010 r., mimo niewielkiego spowolnienia w latach 2009–2010 spowodowanego wpływem światowego kryzysu. Dopiero od 2011 r. zaobserwowano niewielkie pogorszenie tej sytuacji [*Budżety gospodarstw domowych...*]. Stąd wybór do porównań lat 2005, 2010 oraz 2013.

Oceny nierówności dochodowych w układzie grup społeczno-ekonomicznych gospodarstw domowych dokonano na podstawie wartości współczynników Giniego i Theila. Wskaźnik Giniego jest najczęściej stosowaną miarą nierówności dochodowych, przyjmując wartości od 0 (dla rozkładu idealnie egalitarnego) do 1 (dla rozkładu, w którym jedna jednostka dysponuje całym dochodem) [Cowell 2009, s. 25].

Wskaźnik Giniego wyznacza się według wzoru [Panek 2011, s. 71–72]:

$$G = \frac{1}{2\bar{y}^e n^2} \sum_{i=1}^n \sum_{j=1}^n |y_i^e - y_j^e|$$

gdzie: n – liczba gospodarstw domowych w badanej zbiorowości, \bar{y}^e – średnia ich dochodów (wydatków), y_i^e , y_j^e , – dochody (wydatki) i -tego oraz j -tego gospodarstwa domowego.

Wartość indeksu Giniego może być interpretowana jako stosunek średniej (absolutnej) różnicy dochodów (wydatków) pomiędzy wszystkimi parami gospodarstw do średniego dochodu w zbiorowości badanych gospodarstw.

Indeks Theila natomiast posiada ważną cechę zwaną addytywną dekomponowalnością [Shorrocks 1980, s. 614]. Za pomocą indeksu Theila możliwa była dekompozycja nierówności dochodowych ogółu gospodarstw domowych na grupy społeczno-ekonomiczne, co umożliwiło określenie „odpowiedzialności” każdej z grup za ogólny poziom nierówności.

Indeks Theila wyraża się wzorem [Shorrocks 1980, s. 613]:

$$T = \sum_i \frac{1}{n} \frac{y_i}{\bar{y}} \ln \frac{y_i}{\bar{y}}$$

gdzie: n – ogólna liczba gospodarstw domowych, y_i – wydatki i -tego gospodarstwa domowego, \bar{y} – średni poziom wydatków gospodarstw domowych.

Dekompozycja indeksu Theila:

$$T = \sum_g w_g T_g + T_B$$

gdzie: g – numer grupy społeczno-ekonomicznej, w_g – udział wydatków grupy g w ogóle wydatków, T_g – wartość indeksu dla grupy g , T_B – wartość indeksu międzygrupowego,

przy czym:

$$T_B = \sum_g \frac{n_g}{n} \frac{\bar{y}_g}{\bar{y}} \ln \frac{\bar{y}_g}{\bar{y}} = \sum_g w_g \ln \frac{\bar{y}_g}{\bar{y}}$$

Ponadto wyznaczono wartość współczynnika zróżnicowania kwintylowego (S80/S20), który jest jednym z tzw. wskaźników lejkenowskich wykorzystywanych przez Eurostat i mierzy stosunek skumulowanych dochodów 20% najbogatszych gospodarstw domowych w odniesieniu do 20% najuboższych.

Dla każdej z analizowanych grup społeczno-gospodarczych gospodarstw domowych oszacowano wartości wskaźnika zagrożenia ubóstwem relatywnym. Wskaźnik ten mierzy odsetek gospodarstw domowych, których wydatki nie przekraczają połowy średnich wydatków w kraju. Z uwagi na jego relatywny charakter stanowi on w rzeczywistości miarę nierównomierności rozkładu wydatków w jego dolnym przebiegu [Golinowska 2003, s. 24].

Podstawę obliczeń stanowiły ekwiwalentne⁵ wydatki ogółem gospodarstw domowych. Wielu autorów wskazuje na wydatki jako bardziej reprezentatywną pod-

⁵ Zastosowanie skali ekwiwalentności pozwoliło na porównanie wydatków gospodarstw domowych o różnej wielkości i składzie demograficznym. Przy ocenie nierówności dochodowych zas-

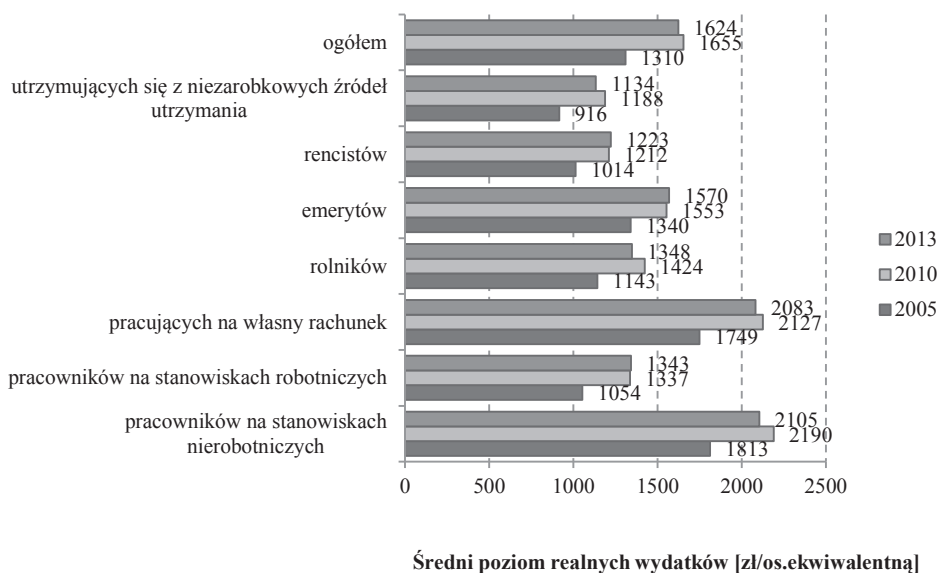
stawę oceny sytuacji dochodowej gospodarstw domowych, w tym nierówności dochodowych. Dochody gospodarstw domowych mogą być zaniżane przez niewykazywanie dochodów pochodzących z „szarej strefy”, a w przypadku dużych wahań krótkookresowego dochodu gospodarstw domowych, np. rolników, ocena nierówności dochodowych może być skrajnie zawyżona [Wołoszyn 2013, s. 315; *Metodologia...* 2011, s. 58].

3. Wyniki badań

Dochody gospodarstw domowych są podstawowym czynnikiem warunkującym stopień zaspokojenia potrzeb członków gospodarstwa domowego (indywidualnych i wspólnych), a tym samym poziom zamożności gospodarstw domowych [Kozera, Stanisławska, Wysocki 2014, s. 92]. Jednym z czynników najbardziej różnicujących dochody gospodarstw domowych jest przynależność do grupy społeczno-ekonomicznej, która jest określana na podstawie głównego źródła dochodów gospodarstwa domowego [Wołoszyn 2013, s. 313].

Do oceny sytuacji dochodowej gospodarstw domowych w analizowanych latach przyjęto średni poziom ekwiwalentnych wydatków ogółem (rys. 1). Dla przeciętnego gospodarstwa domowego w Polsce odnotowano w 2010 r. wzrost średniego poziomu wydatków w ujęciu realnym o 26,3% w odniesieniu do roku 2005. Poprawę sytuacji dochodowej w 2010 r. w porównaniu z 2005 r. odnotowano dla wszystkich grup społeczno-ekonomicznych gospodarstw domowych, przy czym realnie najniższe wzrosty wydatków odnotowano w gospodarstwach rencistów i emerytów (odpowiednio o 20% i 16%). Poprawa sytuacji dochodowej gospodarstw domowych w latach 2005–2010 wynikała bezpośrednio z dobrej koniunktury gospodarczej w kraju. Spowolnienie gospodarcze na skutek kryzysu ogólnoswiatowego spowodowało w kolejnych latach pogorszenie sytuacji dochodowej gospodarstw domowych. W 2013 r. w większości grup społeczno-ekonomicznych, poza gospodarstwami rencistów, emerytów i pracowników na stanowiskach robotniczych, odnotowano realny spadek wydatków w odniesieniu do 2010 r. Najbardziej niekorzystne zmiany odnotowano w gospodarstwach domowych rolników (spadek o 5,3%). Wynikały one głównie ze spadku dopłat związanych z użytkowaniem gospodarstwa rolnego oraz niewspółmiernego do przychodów wzrostu nakładów na produkcję rolniczą [*Budżety gospodarstw...* 2011, 2012, 2013; Kozera, Stanisławska, Wysocki 2014, s. 94].

tosowano zalecaną przez Eurostat zmodyfikowaną skalę ekwiwalentności OECD. Natomiast przy szacowaniu zagrożenia ubóstwem gospodarstw domowych użyto stosowaną przez GUS oryginalną skalę ekwiwalentności OECD. Zmodyfikowana skala ekwiwalentności OECD pierwszej osobie dorosłej w gospodarstwie domowym przypisuje wagę 1, kolejnym osobom dorosłym wagę 0,5, a dzieciom 0,3. W oryginalnej skali ekwiwalentności są to odpowiednio wagi: 1; 0,7 oraz 0,5. Suma tych wag stanowi liczbę osób ekwiwalentnych w danym gospodarstwie domowym, a iloraz jego dochodów (wydatków) całkowitych i liczby osób ekwiwalentnych określa się mianem dochodów (wydatków) ekwiwalentnych.

Rys. 1. Realne średnie wydatki ogółem gospodarstw domowych według grup społeczno-ekonomicznych gospodarstw domowych w latach 2005, 2010 i 2013 (w cenach stałych z 2013 r. w zł/osobę ekwiwalentną)

Źródło: opracowanie własne na podstawie niepublikowanych danych surowych dotyczących pojedynczych gospodarstw domowych, pochodzących z *BBGD* przeprowadzonych przez Główny Urząd Statystyczny w 2005, 2010 i 2013 roku oraz *Rocznych wskaźników cen towarów i usług konsumpcyjnych w latach 1950–2013*.

W analizowanych latach odnotowano relatywnie duże różnice w sytuacji dochodowej pomiędzy grupami społeczno-ekonomicznymi (rys. 1). Najwyższe średnie wydatki odnotowano w grupie pracowników na stanowiskach nierobotniczych, które w 2005 r. były o 38% wyższe w relacji do wydatków przeciętnego gospodarstwa domowego w Polsce, a w 2010 r. i 2013 r. odpowiednio o 32% i 30% wyższe. Analizując relacje średnich wydatków w grupie do ogółu gospodarstw domowych w Polsce, poprawę pomiędzy latami 2005 a 2013 odnotowano tylko dla gospodarstw domowych pracowników na stanowiskach robotniczych, co może wynikać m.in. ze wzrostu płac minimalnych.

Pomiędzy latami 2005 a 2013 odnotowano niewielki spadek zagrożenia ubóstwem relatywnym gospodarstw domowych w Polsce (o 1,6 p.p.) z poziomu 18% do poziomu 16,4% (tab. 1). W badanych latach największe zagrożenie ubóstwem relatywnym występowało w grupie gospodarstw domowych utrzymujących się z niezarobkowych źródeł, ale relatywnie wysokie odnotowano również w grupie gospodarstw domowych pracowników na stanowiskach robotniczych, rolników i rencistów. Większy niż dla ogółu gospodarstw domowych w Polsce spadek zagrożenia ubóstwem relatywnym pomiędzy latami 2005 a 2013 odnotowano dla gospodarstw

domowych pracowników na stanowiskach robotniczych (o 2,6 p.p.), a mniejszy (o 0,9 p.p.) – dla pracujących na własny rachunek. W przypadku pozostałych grup gospodarstw domowych bądź nie odnotowano zmian (gospodarstw domowych rolników), bądź nieznacznie wzrosło zagrożenie ubóstwem relatywnym.

Nierówności dochodowe mierzone wartością współczynnika Giniego również uległy nieznacznemu zmniejszeniu dla ogółu gospodarstw domowych w Polsce (z poziomu 0,32 w 2005 r. do 0,31 w 2013 r.). Nieco większy spadek nierówności dochodowych pomiędzy latami 2005 a 2013 niż dla ogółu gospodarstw domowych odnotowano w dwóch najzamożniejszych grupach społeczno-ekonomicznych, tj. w gospodarstwach domowych pracujących na własny rachunek i pracowników na stanowiskach nierobotniczych, a ponadto także w gospodarstwach domowych rolników (tab. 1).

Tabela 1. Wartości wybranych mierników nierówności dochodowych gospodarstw według grup społeczno-ekonomicznych w latach 2005, 2010 i 2013

Grupy społeczno- -ekonomiczne gospodarstw domowych	Wartości wskaźnika Giniego			Wartości współczynnika zróżnicowania kwintylowego			Wskaźnik zagrożenia ubóstwem relatywnym [%]		
	2005	2010	2013	2005	2010	2013	2005	2010	2013
pracowników na stanowiskach robotniczych	0,265	0,263	0,257	3,77	3,74	3,64	25,1	24,1	22,5
pracowników na stanowiskach nierobotniczych	0,314	0,304	0,296	4,67	4,54	4,36	4,9	6,1	6,0
rolników	0,303	0,294	0,280	4,37	4,26	4,07	26,1	25,0	26,1
pracujących na własny rachunek	0,348	0,332	0,327	5,70	5,14	5,11	10,1	9,3	9,2
emerytów	0,277	0,286	0,277	4,00	4,15	3,97	10,1	13,5	11,5
rencistów	0,271	0,274	0,270	3,87	3,96	3,83	25,8	25,5	26,4
utrzymujących się z niezarobkow. źródeł utrzymania	0,308	0,347	0,301	4,63	5,55	4,43	38,5	41,8	39,0
Ogółem	0,320	0,316	0,305	4,88	4,79	4,57	18,0	17,1	16,4

Źródło: tak jak na rys. 1.

Największe wartości zróżnicowania kwintylowego występowały w grupie pracujących na własny rachunek. W 2005 r. 20% najzamożniejszych gospodarstw domowych w tej grupie koncentrowało niemalże sześciokrotnie wyższe łączne wydatki niż 20% najuboższych, ale w 2013 r. ten stosunek obniżył się do poziomu 5,1. Najniższe relacje koncentracji wydatków najzamożniejszego kwintyla gospodarstw

domowych do najuboższego odnotowano w grupie gospodarstw domowych pracowników na stanowiskach robotniczych, emerytów i rencistów.

Na podstawie badań własnych stwierdzono występowanie bardzo silnej korelacji pomiędzy zmianami wartości współczynnika Giniego a zmianami poziomu zróżnicowania kwintylowego pomiędzy latami 2005 a 2013, a jednocześnie w grupach gospodarstw domowych o najwyższych spadkach w zakresie tych wartości, stwierdzono również obniżenie relacji dziewiątego decyla do mediany. Zaobserwowane zmiany w efekcie pozwalają przypuszczać, że procesy konwergencji w grupach o najwyższych nierównościach dochodowych są raczej skutkiem ubożenia najzamożniejszych gospodarstw domowych w tych grupach społeczno-ekonomicznych niż poprawy sytuacji najmniej zamożnych.

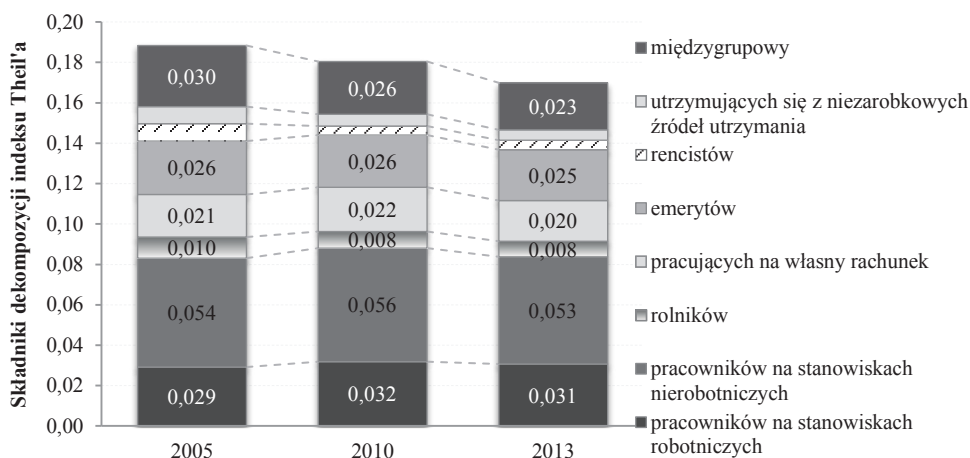
Tabela 2. Dekompozycja indeksu Theila

Grupy społeczno- -ekonomiczne gospodarstw domowych	Indeks grupowy T_g			Składniki indeksu T $w_g T_g$ lub T_B		
	2005	2010	2013	2005	2010	2013
pracowników na stanowiskach robotniczych	0,1201	0,1203	0,1168	0,0292	0,0319	0,0308
pracowników na stanowiskach nierobotniczych	0,1847	0,1679	0,1605	0,0539	0,0562	0,0531
rolników	0,1700	0,1550	0,1407	0,0105	0,0082	0,0077
pracujących na własny rachunek	0,2247	0,1988	0,1969	0,0211	0,0219	0,0201
emerytów	0,1376	0,1472	0,1399	0,0264	0,0259	0,0252
rencistów	0,1265	0,1297	0,1252	0,0086	0,0045	0,0047
utrzymujących się z niezarobkowych źródeł utrzymania	0,1718	0,2179	0,1628	0,0085	0,0058	0,0051
Składnik międzygrupowy T_B				0,0302	0,0261	0,0233
Całkowita wartość indeksu T				0,1884	0,1805	0,1700

Źródło: tak jak na rys. 1.

Całkowita wartość indeksu Theila dla ogółu gospodarstw domowych w Polsce w badanych latach wynosiła odpowiednio 0,1884, 0,1805 oraz 0,1700 (tab. 2). We wszystkich latach w największym stopniu za poziom nierówności dla ogółu gospodarstw domowych w Polsce odpowiedzialny był poziom nierówności w grupie gospodarstw domowych pracowników na stanowiskach nierobotniczych (rys. 2).

We wszystkich latach kolejnym ważnym składnikiem indeksu nierówności Theila były nierówności w grupie gospodarstw domowych pracowników na stanowiskach robotniczych. Chociaż w grupie tej odnotowano relatywnie niskie wartości

Rys. 2. Składniki indeksu Theila

Źródło: tak jak na rys. 1.

współczynnika Theila w porównaniu z innymi grupami (tab. 2), to należy zauważyć, że jest to grupa najliczniejsza i jednocześnie spadek nierówności w tej grupie pomiędzy latami 2005 a 2013 był dużo mniejszy niż w pozostałych grupach.

Należy również zauważyć, że w latach 2010 oraz 2013 zmniejszył się wkład składnika międzygrupowego w całkowitej wartości indeksu (rys. 2), co świadczy o zmniejszaniu się różnic pomiędzy grupami społeczno-ekonomicznymi gospodarstw domowych.

4. Zakończenie

Na podstawie przeprowadzonych badań można stwierdzić, że we wszystkich grupach społeczno-ekonomicznych gospodarstw domowych odnotowano poprawę sytuacji dochodowej na podstawie wzrostu średniego poziomu realnych wydatków ogółem pomiędzy latami 2005 a 2013, pomimo niewielkich spadków pomiędzy latami 2010 a 2013 dla wszystkich grup oprócz najmniej zamożnych grup rencistów, emerytów i pracowników na stanowiskach robotniczych.

Pomiędzy grupami społeczno-ekonomicznymi stwierdzono relatywnie duże różnice w ocenie sytuacji dochodowej. Największe nierówności wewnątrzgrupowe odnotowano w grupie najbardziej zamożnych gospodarstw domowych pracujących na własny rachunek. W analizowanych latach stwierdzono spadek nierówności dochodowych na podstawie wyznaczonych wartości indeksów Giniego, Theila oraz wskaźnika zróżnicowania kwintylowego. Największy spadek nierówności dochodowych zauważono w grupach najbardziej zamożnych, tj. pracujących na własny rachunek i pracowników na stanowiskach nierobotniczych, nieco zaś mniejszy w gru-

pie gospodarstw domowych, która była największym beneficjentem pomocy unijnej, czyli w gospodarstwach domowych rolników, a także pracowników na stanowiskach robotniczych. Przyczyny zmniejszenia się nierówności dochodowych pomiędzy latami 2005 a 2013 we wszystkich grupach społeczno-ekonomicznych mogły być dwojakiego rodzaju. Należałoby wyróżnić czynniki oddziałujące w większym stopniu na dochody zamożniejszych gospodarstw domowych oraz czynniki oddziałujące na dochody uboższych gospodarstw domowych. Uwarunkowaniem pierwszego rodzaju, które przyczyniło się do ograniczenia nierówności, była dekoniunktura, która wpłynęła na pogorszenie sytuacji dochodowej zwłaszcza najbardziej zamożnych gospodarstwach domowych. Czynnikiem ograniczającym nierówności w dolnym rozkładzie dochodów był wzrost płacy minimalnej pomiędzy latami 2005 a 2013 o 50% w ujęciu realnym. Dekompozycja indeksu nierówności dochodowych Theila pozwoliła stwierdzić, że w badanych latach nieco obniżył się udział składnika międzygrupowego w całkowitej wartości indeksu Theila, co świadczy o zmniejszeniu się nierówności dochodowych między grupami społeczno-ekonomicznymi.

Literatura

- Bartak J., 2014, *Uwarunkowania redukcji nierówności dochodowych w Polsce*, [w:] *Nierówności społeczne a wzrost gospodarczy*, z. 1(37), Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów, s. 220–238.
- Budżety gospodarstw domowych w 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013*, GUS, Warszawa.
- Cowell F., 2009, *Measuring Inequality*, Oxford University Press, Oxford.
- Golinowska S., 2003, *Instrumenty państwa w sytuacji ubóstwa*, [w:] *Kategorie i instrumenty interwencji państwa w sytuacji ubóstwa. Czym jest minimum socjalne*, red. M. Dziubińska-Michalewicz, A. Chodyra, Biuletyn Biura Studiów i Ekspertyz Kancelarii Sejmu, Konferencje i SeminaRIA nr 1(45)/03, s. 19–29.
- Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r., art. 5, DzU 1997, nr 78, poz. 483.
- Kozera A., Stanisławska J., Wysocki F., 2014, *Sytuacja finansowa gospodarstw domowych zamieszkujących obszary wiejskie w Polsce po wstąpieniu Polski do Unii Europejskiej*, Roczniki Naukowe Ekonomii Rolnictwa i Rozwoju Obszarów Wiejskich, t. 101, z. 2, s. 91–101.
- Leszczyńska M., 2013, *Spójność społeczno-ekonomiczna a regionalne zróżnicowanie gospodarstw domowych w Polsce w świetle wybranych wskaźników społecznych*, [w:] *Nierówności społeczne a wzrost gospodarczy*, nr 34, red. M.G. Woźniak, Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów, s. 134–143.
- Metodologia Badania Budżetów Gospodarstw Domowych*, 2011, GUS, Warszawa.
- Narodowa Strategia Integracji Społecznej dla Polski, Warszawa 2003.
- Panek T., 2011, *Ubóstwo, wykluczenie społeczne i nierówności, Teoria i praktyka pomiaru*, Oficyna Wydawnicza SGH w Warszawie, Warszawa.
- Roczne wskaźniki cen towarów i usług konsumpcyjnych w latach 1950–2013*.
- Shorrocks A.F., 1980, *The class of additively decomposable inequality measures*, „Econometrica”, no. 48, s. 613–625.
- Urban S., 2012, *Źródła i skutki nierówności społecznej oraz ekonomicznej w Polsce, a zwłaszcza na wsi*, [w:] *Ekonomia i jej społeczne otoczenie*, red. A. Czyżewski, A. Matuszczak, Kujawsko-Pomorska Szkoła Wyższa w Bydgoszczy, s. 58–83.

Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska, DzU 2001, nr 62, poz. 627.

Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym, DzU 2003, nr 80, poz. 717.

Ustawa z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju, art. 2, DzU 2006, nr 227, poz. 1658.

Wołoszyn A., 2013, *Nierówności dochodowe w gospodarstwach domowych rolników na tle innych grup społeczno-ekonomicznych w Polsce w latach 2005 i 2010*, Roczniki Naukowe SERiA, t. 15, z. 6, s. 313–319.

Wskaźniki zrównoważonego rozwoju Polski, Urząd Statystyczny w Katowicach, Katowice 2011.

Zrównoważony rozwój w Unii Europejskiej: Raport monitorujący z 2011 r. w sprawie strategii zrównoważonego rozwoju UE, Urząd Publikacji Unii Europejskiej, Eurostat.